

Renessanssineron François Rabelais'n 5-osainen teossarja, joka kertoo Gargantuan ja hänen poikansa Pantagruelin, hirmuisten jättiläisten, elämästä ja urotöistä, ei ole vain nykyaikaisen romaanin ensimmäisiä edeltäjiä ja humanistisen maailmankatsomuksen ruumiillistumia vaan kuolematon myös elämän ja ilonpidon ylistäjänä. Tuskin koskaan on yhtä estottomasti tehty juomisesta jopa ratkaisua perimmäisiin kysymyksiin. Kun Pantagruel ja hänen ystävänsä lopulta löytävät pyhän pullon oraakkelin, antaa tämä vastaukseksi kaikkiin olemassaolon ongelmiin yksiselitteisen kehotuksen: Juo.

Rabelais onkin ajankohtainen pohdittaessa alkoholin käytön ja luovuuden yhteyksiä. Hänen ajatustensa ja tuotantonsa kautta on mahdollista peilata tämän hetken luovuuskeskustelua renessanssin näkemyksiin ihmisen emansipaatiosta.

Nauru aseena

François Rabelais syntyi noin 1494 ja kuoli 1553. Hän oli munkki, lääkäri ja monipuolisesti sivistynyt humanisti. Hän oli ensimmäisiä, joka ymmärsi kokeellisen tutkimuksen merkityksen. Hän yhdisti humanistisen ja luonnontieteellisen sivistyksen ja joutuikin kirjoitustensa takia toistuvasti vaikeuksiin niin maallisten kuin kirkollistenkin auktoriteettien kanssa. Rahan puutteessa hän oli toimittanut kansansadun Gargantua-jättiläisestä köyhän väen luettavaksi ja sai tästä ajatuksen Gargantua-tarinaansa. Vaikka pohjana ovat kansantarinat, Rabelais'n kirjat ovat hänen omaa luomustaan. Rabelais'n käsissä ja aivoissa näistä muodostui aineksia, joiden avulla saattoi nousta kapinaan keskiajan pyhäytyneisyyttä ja kirkollisia mädännäisyysilmiöitä vastaan ja tehdä tunnetuksi sekä kehittää renessanssin aatteita.

Rabelais on ehkä aatteen miehistä merkillisin länsimaisen sivistyksen historiassa, sillä hän ei vain groteskisti tee pilaa luutuneesta kirjanoppineisuudesta, vaan asettaa omat ajatuksensakin pilkan kohteeksi. Siten kasvaa hänen maailmankatsomuksensa, pantagruelismi — kuten hän sitä itse nimittää, kaikkien iloisten juomaveikkojen elämänfilosofia.

Rabelais'n tyylille on ominaista huikea mielikuvitus ja mitä vastakkaisimpien asioiden yhteenasettelu. Anatole France kirjoittaa hänestä (Cohen 1981): "Rabelais leikkii sanoilla kuin lapset rannan pikkukivillä, hän kasaa niitä keoiksi." Rabelais keksii uusia kieliä, käsitteitä, liikkuu erilaisten sosiaalisten kielten alueella. Ja ennen kaikkea hänen sankarinsa puhuvat kuin istuisivat jatkuvasti iltaa iloisen pantagruelismin merkeissä. Neuvostoliittolainen kirjallisuudentutkija Mihail Bah-tin, joka on tutkinut nimenomaan Rabelais'n tuotantoa, korostaa (1979), että kielellisellä tulivuoren purkauksella on logiikkansa: vanhan maailman arvojen hajottaminen ja uuden maailmankuvan luominen. Koska Rabelais oli lääkäri, on ihmisruumiilla ja sen toiminnoilla keskeinen osa tässä tehtävässä.

"Uusi maailmankuva oli poleemisesti vastakkainen keskiaikaiselle maailmalle, jonka ideologiassa ihmisruumista pidettiin vain katoavaisena ja voitettavana ja jonka todellisessa elämäkäytännössä oli kuitenkin vallitsevana karkea ja irstas ruumiillinen hillittömyys. Ideologia ei valaissut eikä pyrkinyt tajuamaan ruumiillista elämää, vaan kielsi sen. Siksi sanallista ilmausta ja merkitystä vaille jätetty ruumiillinen elämä saattoi olla hillitöntä, karkeaa, saastaista ja rappeuttavaa sinänsä. Sanaa ja ihmisruumista erotti pohjaton kuilu."

Gargantua ja Pantagruel olivat jättiläisiä. Jo tässä ilmeni heidän maallisuutensa ja ihmisruumiinsa erikoisuus. Nämä sankarit juo-

vat, syövät, puhuvat säädyttömiä, mutta he eivät ole karkeita tai hillittömiä. Gargantuaa tosin kasvatetaan keskiaikaisten pedagogisten näkemysten mukaan, mutta hän vapautuu niistä, kun hänen kasvatustietelmänsä muutetaan. Rabelais antaa niin uljaan kuvauksen siitä, miten nuoria ihmisiä tulisi kasvattaa, että hänen tekstiään lukiessaan hämmästyttää, kuinka paljon enemmän oman aikamme koulu muistuttaa keskiajan oppilaitoksia kuin niitä ihanteita, joita renessanssi nosti esiin.

Rabelais ei hyväksy askeesia sekä tekee pilkkaa ruhtinaiden ahneudesta, munkkien ruokahalusta ja oppineiden viehtymyksestä ”munkkilatinaan”, joka on aivan erityisen groteskin pilkan kohteena. Toisaalta Rabelais ei ole lattea kohtuuden saarnaaja, vaan rajun elämänmyönteisyyden, luovan ajattelun, ystävyyden ja ilonpidon ylistäjä. Itse hän ei tunne kohtuutta irvaillessaan aikansa auktoriteettia ja vallitsevia oppeja. Papinmannin asukkaat esimerkiksi pitävät jalkojen suutelemista riittämättömänä kunnianosoituksena paaville ja sanovat (neljännessä kirjassa): ”Me osoitamme suurempaa kunnioitusta! Se on meillä päätetty asia. Me suutelemme hänen takapuoltaan ja muita osia! Sillä ne hänellä, pyhällä isällä, ovat, niin sanotaan erinomaisissa dekretaaleissamme, muuten hän ei olisi Paavi. Niin että dekretaalien hieno filosofia tekee väistämättömäksi seuraavan johtopäätöksen: koska hän on Paavi, hänellä on siis nuo elimet. Ellei maailmassa olisi sellaisia elimiä, ei olisi Paaviakaan.”

Nauru kääntää vallan suhteet ylösalaisin, ja Gargantuan maailmassa pantagruelismi hallitsee. Ei miekalla eikä lainkirjaimella vaan naurulla. Niinpä Rabelais’lle jäi sittenkin viimeinen sana aikansa poliittisissa kiistoissa. Hänen nauruaan ei kuitenkaan sävytä katkeruus. Hänen groteski huumorinsa ei sorru ihmisvastaisuudeksi, kuten niin useasti käy satiirikoille aina Jonathan Swiftistä Joseph Helleriin. Rabelais’iin itseensä kohdistettu poliittinen sorto ja eristäminen, kenties vankeusrangaistuksetkin ja kirjojen takavarikot, eivät näytä heijastuneen hänen taiteensa sisältöön. Nojautuminen kansanperinteeseen, kansankieleen, katujen ja torien käsitemaailmaan ja vertauskuviin poistaa hänen tekstistään sen

yksilöllisen vihan, jota Swiftin on niin vaikea kätkeä.

Juomisen ylistäjä

Rabelais omisti kirjansa juupoille ja väitti itsekkin kirjoittaneensa ne nautittuaan viiniä aterioilla. Hän kuvailee myös kirjailijoiden mieltymystä viiniin. Hänen kirjoissaan juodaan, syödään ja juhlitaan. Kuitenkaan Rabelais ei puolusta juoppoutta ja ylensyömistä. Omistaessaan kirjansa juupoille hän tekee karkeaa pilaa omistuskirjoituksista ja esipuheista. Kuinka moni kirja, vaikka sitä ei kansilehdellä ilmaistakaan, on tullut kautta aikojen omistettua juupoille ja monia muita paheita harjoittaville ns. merkkihenkilöille.

Rabelais’n maailmassa viini liittyy melkein aina syömiseen, ranskalaiseen keittiökulttuuriin. Vaikka munkkien taipumusta ylensyöntiin ja mässäilyyn pilkataan, niin kuvatessaan munkkien työskentelyä keittiössä Rabelais ei voi olla antamatta tunnustusta heidän kulinaristisille taidoilleen.

Viini on Rabelais’n kirjoissa keskeinen aihe alusta lähtien. Kakkujen ohella se on osasyylinen ensimmäisessä kirjassa kuvattuun sotaan. Pantagruelin nimi merkitsee suurta janoa, ja pullo on näiden sankareiden symboli aina laivan lippua myöten. Pari kertaa toistetaan tarina englantilaisesta aatelismiehestä, joka jouduttuaan kiinni salaliitosta sai itse valita teloitustapansa ja toivoi joutuvansa hukutetuksi viinitynnäriin. Merkittävää on, että vaikka ylistetään viiniä ja kuvataan mahtavia juotuja viinimääriä, humalaa ei kuvata.

Vatsa esiintyy neljännessä kirjassa jopa todellisena jumalana, jonka sanotaan olevan kaiken tieteen, taitojen ja taiteiden äiti. Kuka keksi maanviljelyksen, vesimyllyt, aurat ja kesytti kotieläimet ellei juuri vatsa? Ja kuka sotajoukot ja linnoitukset suojelemaan viljavarastoja ellei juuri samainen vatsa?

Pilkattu kuolema

Rabelais’n maailmassa suuri ihminen ei vain syö ja juo, vaan hän ulostaa ja virtsaa antaumuksella. Hän on suuri yleisessä inhimillisyydessään. Hän rikkoo kaikessa sovinnaisen rajat. Mutta ei karkeuttaan tai hillittö-

myyttään vaan siksi, että on niin suuri. Älyn ja sivistyksen määrä näkyy kehon koossa ja jäsenten mittakaavassa sekä voimassa.

Rabelais'n keskittyminen ihmisruumiiseen ei muistuta narsismia. Hän ihailee ihmistä, mutta kuvaa tätä samalla realistisesti. Mikään ei ole kauempana näiden sankareiden harrastuksista kuin body-building, vaikka he ovatkin voimakkaita ja jättiläismäisen kokoisia. Tärkeä ei ole yksilö vaan ihmiskunnan ja elämän kehitys. Kuolema ei ole päätepiste vaan uuden elämän alku. Kuolema esiintyy useimmiten naurettavassa ja groteskissa muodossa, mutta ei koskaan hallitsevana, ei koskaan uhkaavana. Ja sen kohteeksi joutuvat aina mittättömyydet tai suoranaiset huijarit.

Rabelais'n kuvaukset siitä, miten nämä henkilöt joutuvat kohtaamaan väkivaltaisen kuoleman, voivat tuntua meidän aikamme lukijasta vastenmielisiltä, mutta Rabelais'lle niillä, kuten Bahtin mielestämme aivan oikein korostaa, on syvempää merkitystä. Keskiajalla kuolema hallitsi maailmaa, elämä oli parhaassakin tapauksessa vain portti ikuisuuteen ja sen iloihin. Kuolemalta riistetään tämä rooli, ja siksi myös se joutuu jokapäiväistämisen ja pilkan kohteeksi.

Rabelais ja Camus

Albert Camus'lla ja Rabelais'lla ei ole ensi näkemältä mitään yhteyttä mutta lähemmin tarkasteltuna huomaa, että he käsittelevät teoksissaan aivan samaa teemaa: yksilön kipinaa ja maailman absurdiutta. Rabelais'n maailman absurdius on yhteiskunnallista, joskin kaiken kattavaa, mutta se on kuitenkin kummottavissa. Se voidaan voittaa pilkalla ja herjalla ja myös tiedolla. Camus'n maailmassa absurdi saa kosmiset mittasuhteet. Hän nostaa esille Sisifyoksen myytin. Tämä on tuomittu ikuisesti vierittämään manalassa kiveä ylös rinnettä ja päästämään sen taas irti. Toistamaan saman ikuisesti. Camus'n maailmassa Sisifyos on absurdi sankari. Tähän osaan ihmisen on tyytyminen, mutta siinä on myös hänen ilonsa. Kivenjärkeä on hänen omansa. Hän toteuttaa omaa kohtaloaan, vaikka se onkin mieleton.

Camus'n kuvitelmissa on todellinen kosminen pohjansa termodynamiikassa. Sen mu-

kaan epätodennäköiset materian tilat pyrkivät spontaanisti muuttumaan kohti todennäköisempää tilaa. Kivellä on suurempi potentiaalienergia mäen harjalla kuin sen juurella. Aikanaan kaikki, minkä ihminen on rakentanut tai vierittänyt ylös mäkeä, tulee alas. Termodynamiikka ei kuitenkaan kerro, miten epäjärjestys kasvaa. Sattumalle jää sijansa. Jos tuijotetaan vain niitä myyttejä ja ajatusrakennelmia, joissa termodynaamiset ilmiöt heijastuvat niin uskonnon, moraalien kuin taiteenkin alueilla, ei varmasti jää muuta kohtaloa kuin iloita absurdista (Honkasalo, A. 1982). Mutta, kuten uusi fysiikka osoittaa, luonnossa esiintyy voimakkaita päinvastaisia prosesseja. Itseohjautuvilla ja -organisoiduilla järjestelmillä, vaikka niiden toiminta tapahtuukin termodynamiikan luomissa puitteissa, on vankka luonnontieteellinen perustansa. Itse elämä on niinkin vanha kuin noin 15 % tuntemamme maailmankaikkeuden iästä. Elämä on siis kivenvierittäjänä tavattoman sitkeä, tai sitten sillä on tosi mahtava maki noustavanaan. Luonnon ja ihmisruumiin hyväksymisestä nouseekin Rabelais'n näkemys, jossa väistämätön Sisifyoksen rooli jää sittenkin vain hinnaksi, joka elämästä on joka tapauksessa maksettava.

Camus kirjoitti Sisifyksesta toisen maailmansodan kestäessä. Myös Rabelais'n aikana sodittiin, mutta niin ankarasti kuin hän valloitusodot ensimmäisessä kirjassaan tuomitseekin ja suosittelee pitkälle meneviä myönnetyksiä ja neuvotteluja sotien ehkäisemiseksi, hän ei näe näidenkään absurdiutta kosmisena vaan yhteiskunnallisena. Joka tapauksessa Camus'n tosikkomaisuus ja ilon kylmyys kertovat omaa kieltään vuosisadastamme verrattuna renessanssin tapahtumiin, siitäkin huolimatta, että maailmankuvassa nytkin on tapahtumassa valtava murros, löytöretkiä vastaavat avaruuslennot, joista Rabelaiskin jo haaveili, Kopernikusta vastaa radioastronomia, ja koko tiede on vähintään yhtä suuren harppauksen edessä.

Nykyajan Sisifyokset

Sisifyos ei ollut Camus'lle vain absurdi sankari vaan jumalien proletariaatti, koska tämä suorittaa aina vain saman työtehtävän. Camus

kuitenkin jatkaa elitistisesti, että työläinen ei ole samalla tavalla traaginen hahmo kuin alkuperäinen Sisyfos, koska hän ei ole kuin ajoittain tietoinen kohtalostaan. Camus'n mielestä vasta elämän perimmäisen mielettömyyden tajuaminen synnyttää tragedian. Kuitenkin työläiset, jotka tekevät päivästä toiseen MTM-perusliikkeitä, ovat varsin tietoisia työtehtäviensä yksilöllisestä mielettömyydestä. Mielenterveyden ongelmat eivät ehkä niinkään ole seurausta työn yksitoikkoisuudesta kuin sen olemattomasta mielekkyydestä.

Yhteiskunta, jossa jäsenten valtaosan työtehtävät enemmän tai vähemmän ovat saman toistamista aamusta iltaan, on kovin kaukana Rabelais'n kuvittelemasta utopistisesta luostarista, Thelémestä. Rabelais kuvaa sen peruseriaatteita seuraavasti (1947, 238—239):

— Siis ensiksikin, Gargantua sanoi, — sen ympärille ei saa rakentaa muureja, sillä kaikki muut luostarit on ympäröity lujin muurein.

— Totta on, totesi munkki, — eikä syyttä: missä edessä ja takana on muuri, siellä napina, kateus ja kavaluus suuri.

Edelleen, koska monissa tämän maailman luostareissa on tapana, että jos naiset niissä käyvät (tarkoitaa kainoja ja nuhteettomia), pestään ne paikat, joihin nainen on astunut, niin tätä luostaria perustettaessa päätettiin, että jos munkki tai nunna sattuu sinne tulemaan, pestään kaikki heidän astumansa paikat huolellisesti. Ja koska tämän maailman luostareissa kaikki säädetään, rajoitetaan ja määrätään tuntien tarkkuudella, päätettiin, että siellä ei saanut olla kelloa eikä minkäänlaista ajannäyttäjää, vaan että kaikki työ järjestetään tilanteen ja tarpeen mukaan. Sillä, Gargantua sanoi, tuntien laskeminen oli hänen käsityksensä mukaan suurinta ajanhukkaa. Mitä hyvää siitä koituisi? Ja maailman suurinta hulluutta oli järjestää elämänsä kelloonlyöntien eikä terveen järjen ja ymmärryksen mukaan."

Koska Rabelais'n mukaan (1947, 239) "siihen aikaan päätettiin panna luostariin vain kieresilmäisiä, ontuvia, kyttyräselkäisiä, rumia, rujoja, hulluja, järjettömiä, vajaakykyisiä ja vaivaisia naisia sekä vain vuototautisia, hölmöjä, yksinkertaisia tai kotinsa taakkana olevia miehiä", Thelémén tultaisiin valitsemaan niitä ihmisiä, jotka olivat kauniita.

Luostarilaitos ja armeijoiden kasarmit olivat ensimmäisiä esimerkkejä siitä tarkkailun ja rankaisun järjestelmästä, jota Michel Foucault on tutkinut ja jonka hän väittää levinneen viime vuosisadan lopulla yhteiskunnan kaiken kattavaksi vallankäytön menetelmäksi. Tämän valta tunkeutuu ruumiiseen yksinkertaisten liikkeiden kautta, jakaa tilan ruutuihin, muuttaa pakotuksen ja tarkkailun näkymättömäksi. Sen symboliksi nousee Panopticon, jonka tornista voidaan tarkkailla ympärön muotoon sijoitettuja sellejä, mutta selleistä ei näe torniin. Valta on koko ajan läsnä, ja samalla tieto kerääntyy sinne minne valtakin.

Väittäisimmekin, että meillä on keskuudessamme tänä päivänä enemmän tai vähemmän aukoton ja yhä elektronisemmaksi muuttuva Panopticon mielummin kuin Thelème (Honkasalo, M.-L. 1982; Honkasalo, A. — Honkasalo, M.-L. 1982). Sen sellaisissa ahertavissa Sisyfokset. Tuskin kovin iloisina järkäleestään ja sitä kovin paljon omakseen tajuten.

Juominen pakkotyönä

Sisyfokset eivät pantagruelismiin näytä pystyvän. He tosin pilkkaavat, herjaavat ja kapinoivat verbaalisen sodankäynnin keinoin kuten Rabelaiskin, mutta yhteiskunta pyrkii saamaan tämänkin holhoavaan otteeseensa hukkaputkien ja politiikan pelehtijöiden avulla. Paavo Väyrysestä jalasmökkeineen ei voi enää tehdä satiiria, koska hän tekee sen paremmin itse. Ehkä siksi pilkalla ja naurulla ei ole enää sitä ylemmydentuntoa kuin vielä Rabelais'n tai vaikkapa Aleksis Kiven aikoina.

Nykyiset naurajat eivät vapaa-aikoinaan lasia kallistaessaan juuri ilonpitoa harrasta, vaan muistuttavat silloinkin Foucault'n kuuliaisia ruumiita. Lasiin tartutaan MTM:n perusliikkeiden tahdilla ja otteella. Juodaan kuin juominenkin olisi pakkotyötä. Lasi kivenjärkele. Krapula kiven vieriminen mäen alle ja humaltuminen uusi nousu. Loputtomiin.

Entä Ruotsin laivat. Niidenkin tunnukseksi sopisi pullo, mutta pantagruelismia niillä ei harrasteta. Ei henkevä keskustelua eikä sivistynyttä herjaa. Pöydissä istutaan tarjoili-

joiden tarkkailussa. Tila on jaettu ruutuihin. Aikataulu on yksityiskohtainen. Tiputanssi-kin suoritetaan liike liikkeeltä kuin radion osien kokoaminen. Kaikki samaan tahtiin. Pyhän pullon oraakkelia ehkä etsitään, mutta kaleeriorjien ottein. Juomisesta luovuuden kirvoittajana ei ole jäljellä häivääkään. Sama koskee lähiöravintoloita ja tanssipaikkoja mantereella. Näissä tarjoilijoiden ja henkilökunnan suorittama panoptinen valvonta on vielä tiukempi. Humaltua saa, mutta ei pitää hauskaa. Huutaa ei saa, laulaa ei saa, liikkua pöydästä toiseen ei saa. Epämääräiset miesporukat on hajotettu. Tilipäivänä ei korkata pulloa halkopinojen takana vaan kantaravintolan panopticonin valvovan silmän alla. On jouduttu tarkkailun kohteeksi, mutta valta on samalla liuennut yhä näkymättömämmäksi. Tarkoin säädellyt uudet vapaudet ovat toteutuneet, mutta se on toisaalta merkinnyt vain valvonnan kiristymistä. Ihanneasiakas on kuuliainen ruumis, joka ääneti nauttii niin paljon kuin mahdollista, niin vähin merkein pantagruelismista kuin mahdollista. Ollaan ehkä fyysisesti lähellä toisia, mutta omassa lokerossa yhtä varuillaan ja erillään kuin kerrostaloasunnossakin.

Alkoholipolitiikka ei siis ainakaan ole tuottanut pantagruelismia. Lisätessään alkoholin kulutusta se on pikemminkin vain kasvattanut Sisifyoksen taakkaa.

Kreikkalainen Sisifyos sai rangaistuksensa siitä, että hän rakasti elämää liiaksi palataksseen manalaan. Samaa vertauskuvaa käyttäen voisi kysyä, minkä rikoksen jumalia kohtaan MTM-työläinen sitten on tehnyt, kun hänen on toistettava aina vain päivästä toiseen samoja kädenliikkeitä? Onko kenties jo ilonpidon halu niin kammottava asia, että se sinänsä riittää tuomioon ja rangaistuksen langettamiseen?

Tiedosta juopuminen

Gargantua iloitsee siitä, että vaikka häntä itseään syystä pidettiin oppineena miehenä, niin tiedon taso on sukupolvessa noussut niin paljon, että hänen nuoruutensa tohtorit ja saarnaajat eivät enää pärjäisi sivistyksessä varkaille eivätkä tallirengeille. Pojalleen hän kirjoittaa, että mikäli tämä ei omaksu sitä,

mikä elämässä on henkisesti ja sivistyksellisesti tärkeintä, tulee isä pitämään häntä eräänlaisena äpäränä. Siis geneettistä perimää tärkeämmäksi nostetaan kulttuurin ja inhimillisen tiedon periytyminen ja kehittyminen. Gargantua ei sure omaa kuolemaansa, koska hän poikansa hahmossa ja tämän lapsien hahmossa tulee yhäti seurustelemaan hyvien ystäviensä kanssa. Mutta jotta tämä olisi mahdollista, on vanha keskiaikainen maailma voitettava. Naurettava kuoliaaksi.

Tällaisen maailmankatsomuksen osana viinin juominen ei ole erilaisten riskien yhteen laskemista niin, että voi nauttia viinin iloista vain siten, että terveydelliset haitat jäävät ilojen käyttöarvoa pienemmiksi. Ei kohtuullisuuteen kasvamista siinäkään mielessä, että halutaan säädellä väestön alkoholin kulutusta, vaan juopumista itse elämästä. Renessanssinerot, jotka halusivat vapauttaa ihmisen, tuskin ajattelivat, että tämän ihmisen juomista pitäisi säädellä kravattipakoin tai pakollisin kinkkuvoileivin.

Rabelais ja naiset

Rabelais'lle ei mikään inhimillinen ollut vierasta. Hän tuntuu yhä häkellyttävän suorapuheiselta, ja kuitenkin hänen uskossaan ihmiseen on jotain saavuttamatonta. Ehkä hän siksi kuvasikin jättiläisiä.

Yksi varaus Rabelais'n humanismiin on kuitenkin tehtävä. Pantagruelismi on miesten välistä ystävyyttä, ilonpitoa ja keskustelua. Naisilla ei ole sijaa näissä juhlissa kuin säädyttömiä puheiden kohteena. Kolmas kirja, jossa käsitellään Panurgen, Pantagruelin ystävän, aviohankkeita, on tästä näkökulmasta katsottuna erityisen mielenkiintoinen. Kirjan juoni koostuu siitä, että Panurge haluaisi naimisiin, mutta pelkää joutuvansa aisankannattajaksi. Niinpä hän käy kysymässä neuvoa oppineilta, tietäjiltä, velhoilta ja narreilta. Tämä antaa Rabelais'lle jälleen kerran ainutlaatuisen tilaisuuden rakentaa satiiria kaikista mahdollisista sosiaalisista kielistä ja pilkata pöyhkeää ja omahyväistä keskiaikaista teologiaa ja oppineisuutta, mutta samalla paljastaa myös hyvin ambivalentin suhteen naiseen. Nainen on jotain niin pelottavaa, että loputtomat keskustelut ja neuvonpidot ovat paikallaan, en-

nen kuin hänen kanssaan voi solmia aviosuhteen. Ja itse asiassa kirjan keskustelut eivät edes tuo valaistusta asiaan. Panurge on yhtä neuvoton kirjan lopussa kuin alussa. Ja kuitenkin hän on narrihahmo, joka toisessa kirjassa pystyy pakenemaan turkkilaisten paistinvartaasta ja voittamaan älyllisessä kaksintaistelussa pelkällä elekielellä suuren oppineen.

Miksi siis Rabelais omisti kokonaisen kirjan naispeloilleen? Tämä tuskin johtui vain luostareissa saaduista nuoruuden traumaista, vaan se heijastelee laajemminkin renessanssia tapahtumassa, jossa mies löysi historiallisesti itsensä, ei nainen. Varsinaista naisvihaa Rabelais'n teoksista ei löydy, sillä naiskysymyksessä hän oli toisaalta radikaali: hänen kaavailemassaan Thelémèn luostarissa oli sama asema naisilla ja miehillä. Hän poikkesi niin katolilaisista kuin kalvinisteistakin, koska hän uskalsi peloistaan huolimatta haaveilla täydellisestä tasa-arvosta. Verrattaessa Thelémèn luostaria muihin saman ajan utopioihin näkyy myös Rabelais'n humanismin koko voima. Thomas Moren Utopiaa (1516), jota on pidetty yhtenä kommunistisen yhteiskunnan ensimmäisistä teoreettisista hahmotelmista, vaivaa eräs oleellinen puute. Ei voi välttää ajatukselta, että tämä paikka on kaikessa täydellisyydessään ja yhteiskunnallisessa oikeudenmukaisuudessaan ikävyyttävä. Swiftin "utopiat" eivät, Raoul Palmgrenin termiä käyttäksämme, ole enää toivon vaan pelon utopioita, George Orwellin satiirin Vuonna 1984 ensimmäisiä esikuvia. Sen sijaan Rabe-

lais'n Thelémè on näihin ajatusleikkeihin nähden paljon inhimillisempi. Paikka, jossa allegoria juomisesta on jo irtautunut yhteydestään fysiologiseen päihtymykseen ja on luonteeltaan inhimillistä uteliaisuutta, tiedonjanoa ja ilonpitoa. Eli kuten Rabelais kirjoittaa päättäessään teoksensa Suuren Gargantuan hirmuinen elämä: "Ja tyytyväisin mielin käydään juhla-aterialle. Ja eniten iloitsevat ne jotka ovat voittaneet. Maljanne!"

Kirjallisuus

Bahtin, Mihail: Kirjallisuuden ja estetiikan ongelmista. Edistys, Moskova 1979

Camus, Albert: Esseitä. Otava 1963

Cohen, J. M.: Translator's introduction. In: Rabelais, François: Gargantua and Pantagruel. Benguin Books 1981

Foucault, Michel: Tarkkailla ja rangaista. Tammi 1980

Honkasalo, A.: Entropic changes in work process. Lappeenranta University of Technology. Division of Economics in Engineering and Organization. Reports 2/1982

Honkasalo, A. & Honkasalo, M.-L.: Uusi uljas pakkotyö. Kantti 6/1982

Honkasalo, M.-L.: Kuuliaiset ruumiit — näkökohtia työnjaon ja kurinpitovallan suhteesta. Sosiologia 17 (1982):1, 20—31

Rabelais, François: Suuren Gargantuan hirmuinen elämä. Gummerus 1947

Rabelais, François: Gargantua and Pantagruel. Penguin Books 1981.

English Summary

Antero Honkasalo — Marja-Liisa Honkasalo: Gargantua, Sisyfos ja luova juominen (Gargantua, Sisyphus and Creative Drinking)

The article draws upon the satire of François Rabelais in the discussion of the connection between drinking and creativity.

Rabelais ranks as perhaps one of the most noteworthy philosophers in the history of western civilization, not only for his grotesque wit about the rigid conventional wisdom of his times but also for his own mocking of his ideas. His view of the world

that he called Pantagruelism — the philosophy of the jovial drinker — originates from this source.

Rabelais' five-volume work describing the life and heroic deeds of Gargantua and his son Pantagruel, those enormous giants, is not only a predecessor of the modern novel and a concrete version of the humanistic view of life but is also an undying song of praise of life and mirth.

Rabelais' view of drinking as a basic purpose of life does not, however, refer so much to wine drinking alone but rather to the allegory of becoming

intoxicated with life itself. Drinking characterizes breaking through boundaries, human curiosity, the thirst for knowledge and merrymaking. As other Renaissance geniuses of his time, Rabelais, in his

attempt to free mankind, was at home with all that is human. Rabelais' belief in man seems to span the unachievable. Perhaps for this reason he describes the giants.

Alkoholipolitiikka Vol. 48: 127—133, 1983